

SPREMNA BESEDA

Prostor in s tem tudi čas, dve temeljni determinanti človekove zavesti, predvsem s svojo antropocentričnostjo vznemirjata humanistične raziskovalce, zlasti filozofe in jezikoslovce tudi 20. stoletja. – Znotraj jezikoslovja aktualnega časa se zdi, da se razpira tovrstna problematika v dve smeri: raziskovanje percepcije *prostora v jeziku* izhaja iz zakrite ali izražene oblike, pomena in mesta abstraktnega prostora (in časa) v jezikovni zgradbi; v tem smislu se pojavlja *prostor* kot konstitutivni del jezika, ločljiv samo metajezikovno. – Drugi vidik je mogoče razumeti kot *jezik v konkretnem prostoru* (in času): percepcija *jezika* je v tem primeru lahko vsaj implicitno tudi sociolingvistična, pri čemer stopa v ospredje raziskovanje jezika glede na družbeno strukturiranost govorcev v določenem prostoru. Cilj tako zasnovanih raziskav je po eni strani sproti ugotavljati status jezika, po drugi pa glede na specifične okoliščine globalizacijskega časa spremljati njegove strukturne spremembe, pa tudi napoved morebitnega odmiranja njegovih funkcij.

Tokratna, na jezik in prostor omejena 3. številka *Slavistične revije*, prinaša 16 razprav, ki so jih prispevali domači in tuji jezikoslovci, katerih dosedanje raziskave se neposredno ali posredno dotikajo problematike jezika in prostora. Razprave so deljene na dva v jezikoslovju takorekoč že ustaljena sklopa *prostor v jeziku* in *jezik v prostoru*, pri čemer je bila, kot rečeno, temeljna ločnica obravnava pojma *prostor* v abstraktnem ali konkretnem smislu. In kot se pri načelnih poskusih sistemizacije večkrat zgodi, je tudi ta metajezikovna členitev do določene mere nasilni poseg v celovitost jezikovnega pojava; nekaj razprav je namreč takih, da bi jih bilo mogoče umestiti v prvi ali drugi sklop.

I. Obravnava prostora v jeziku se začenja s študijo Predraga Piperja *O prostoru u srpskoj jezičkoj slici sveta* (O prostoru v srbski jezikovni sliki sveta), kjer avtor dopolnjuje svoje dosedanje obširne obravnave pomenske kategorije prostora v »sliki sveta«, v tej razpravi predvsem v sodobnem srbskem jeziku. Preučevanje le teh zagotavlja celovitejši vpogled v opis in razlago strukturiranja prostorskih izrazov ter posebnosti njihovega uresničevanja. – Ada Vidovič Muha s prispevkom *Prostor v leksikalno-morfološkem segmentu jezika (Antropocentrični vidik)* odpira možnost objektivizirane in subjektivizirane jezikovne interpretacije prostora, s čimer se izhodiščni tridimenzionalni koordinatni sistem dopolnjuje s subjektom kot temeljno orientacijsko točko v prostoru, ubesedeni z *imeti* in njegovimi pretvorbami. – Prispevek Gašperja Ilca *Gramatikalizacija prostorskih členic v angleščini in slovenščini* predstavlja različne morfemsko-leksemske možnosti glagolov za izražanje prostora v slovenščini in angleščini; zastavljen kontrastivni vidik odpira možnosti nadaljnjih interpretacij. – Širši, vendar manj eksplicitno izražen vidik prostorskih razmerij v jeziku predstavljajo členki kot okoliščinske besede v najširšem smislu, o čemer piše Andreja Žele v prispevku *Členki tudi kot vnašalniki novih prostorskih razmerij v obstoječe sporočilo*. Členki kot besedilna vrsta so funkcijsko zelo žive sestavine jezika vsakdanjega sporazumevanja; izražajo razmerje do povedanega in do okoliščin govornega položaja sploh. – Glagolskih pomenov s potencialno prostorsko sestavino se z leksikografskega vidika loteva Polona Gantar v prispevku *Prostorska informacija v stavčno zasnovani slovarski definiciji*. – V članku Aleksandre Derganc *Še o glago-*

lih premikanja v ruščini in slovenščini je zanimiva primerjava med ruskim glagolom *noŭmu*, ki izraža kot dovršnik začetnost glagolskega dejanja, v slovenščini pa mu v mnogih kontekstih ustreza nepredponski *iti*, kar potrjuje opredelitev tega slovenskega glagola kot dvovidskega. In tako se primarnost antropocentričnega pogleda na prostor z glagolov širi na prislove npr. tudi v prispevku Nataše Jakop *Leksikalizacija prostorskih razmerij v slovenščini: jezikovnopragmatični vidik*. – O ustreznosti ali manj ustreznosti in o že ustaljeni ali še neustaljeni časovno-prostorski umestitvi dogodka v sporočilo v prispevku *Prostor v poročevalskem skupnem sporočanjnem krogu* pišeta Monika Kalin Golob in Nataša Logar. – V tematski sklop, vsaj krovno povezan z dejstvom, da vsi prispevki neposredno ali posredno zajemajo tematiko prostora, sodi tudi *Izražanje prostora v slovenski frazeologiji*, prispevek, ki ga je napisala Erika Kržišnik; prostorski pomen v frazeološki enoti je prikazan kot rezultat frazeologizacije, lahko pa tudi kot rezultat sekundarne metaforizacije.

II. Z uvodnim prispevkom Jana Kořenskega *Prostor (a čas) v komunikaciji a jeho proměny v souvislostech s vývojem mediálních prostředků (Prostor (in čas) v komunikaciji ter njegovo spreminjanje v zvezi z razvojem medijskih sredstev)* prehajamo na drugi sklop prispevkov, kjer se težišče obravnava prenese na **jezik v prostoru**. Avtor se osredotoča na medčloveško komunikacijo, od omejenosti s fiziološkimi zmožnostmi človeka v smeri osvoboditve od naravnih omejitev časa in prostora v t. i. tehnoloških jezikih kot specifičnih semiotičnih sistemih, ki so del sodobne medijske tehnologije. – Glede na današnji komunikacijski in informacijski prostor skuša status in rabo angleščine in slovenščine predstaviti Nada Šabec v prispevku *Raba slovenščine in angleščine v fizičnem in virtualnem prostoru*. Obravnava je aktualna, saj gre za enosmerno vplivajnsko prevlado med dvema jezikoma s povsem različnimi izhodišči in mednarodnim statusom v času materialne in jezikovne globalizacije. – V današnji jezikovni situaciji svoj pogled na status knjižnega jezika predstavlja Stanisław Gajda v prispevku *Język literacki w słowiańskiej przestrzeni społeczno-kulturowej (Knjižni jezik v slovanskem družbeno-kulturnem prostoru)*. – Nujnost in vrednost prav lastnega knjižnega jezika za vsestranski intelektualni razvoj družbe pa poudarja razprava Deana Komela *Govorica kot prostor filozofije, filozofija kot kraj govornice*. – Razvoj komunikacije in začetke teorije informacije sploh pregledno obravnava Nina Mečkowska v prispevku *Надсознательная коммуникация в социумах и внутриклеточные «информационные» процессы: семиотические метафоры или неочевидная реальность? (Nadzavedna komunikacija v družbah in znotrajcelični »informacijski« procesi: semiotične metafore ali skrita resničnost?)*. Komentira dva tipa potencialnih informacijskih procesov – makrokomunikacijski oblikujejo tudi sociokulturne uzuse tako znotraj ene družbe kot med različnimi družbami, mikrokomunikacijski pa so v smislu fizioloških procesov po avtoričinem stališču neke vrste informacijske metafore, ki omogočajo nadaljnje posredovanje genskih informacij, vendar brez pravega pošiljalca in naslovnika in brez prave namere.

Obojesmerna v smislu obravnave tako **jezika v prostoru** kot **prostora v jeziku** pa je razprava Mateja Šeklija *Tipologija modelov lingvogeneze slovanskih jezikov*, v kateri so glede na izhodišča in tipe spreminjanja po modelih lingvogeneze predstavljene razvojne posebnosti slovanskih jezikov iz starejših slovanskih geolektov. – Obojesmerna vzajemnost prostora in jezika se razpravljalo zoži na slovenski prostor

v prispevku Irene Orel in Vere Smole *Izražanje prostorskih razmerij z vprašalnimi prislovnimi zaimki v knjižnih in neknjižnih zvrsteh slovenskega jezika*. Vključenost tako knjižne slovenščine (od začetkov do danes) kot narečij kaže na vsaj deloma različno razumevanje in posledično tudi različno ubesedovanje določenih prostorskih razmerij.

Zbrane jezikoslovne razprave potrjujejo uvodno misel o prostoru kot temeljni konceptualizaciji jezika, ki odseva človekovo prostorsko determiniranost tako na abstraktni kot konkretni ravni: abstraktni prostor strukturira temeljne razsežnosti jezika, konkretni vzpostavlja tvorno razmerje med prostorsko realnostjo in njenim vplivom na jezik.

Urednici:
Ada Vidovič Muha
Andreja Žele

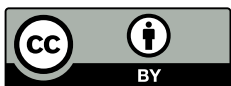

FOREWORD

Space and time, two basic determinants of human awareness, have always inspired researchers in the humanities, particularly philosophers and linguists in the 20th century, primarily because of their anthropocentrism. Within current linguistics this issue seems to be opening up in two directions: research into perception of space in language arises from the veiled or expressed forms, meaning and location of abstract space (and time) in language construction; in this regard, ‘space’ appears as a constitutive part of language, separable only at the metalinguistic level. The other aspect could be understood as language in a specific space (and time): the perception of language in this case can also be, at least implicitly, sociolinguistic, whereby language research into speakers within the social structure in a particular space comes to the foreground. The goal of such research is to verify the status of language, while at the same time, with regard to the specific circumstances of the globalisation of time, to monitor its structural changes, as well as to predict any loss of functionality.

This third number of *Slavistična Revija* – restricted in terms of language and space – offers 16 discussions by domestic and foreign linguists whose research to date has directly or indirectly touched upon the issue of language and space. The contributions are divided into two categories that could be said to be already established in linguistics: ‘space’ and ‘language in space’ – the dividing line here being, as already indicated, whether space is conceived of abstractly or concretely. And, as always happens during attempts to systematise, this metalinguistic division to a certain extent represents an intrusion into the integrity of the language phenomenon, since some of the papers could have been placed in either category.

I. The discussion of **space in language** begins with Predrag Piper’s *O prostoru u srpskoj jezičkoj slici sveta* (Space in the Serbian language’s image of the world), in which the author adds to his hitherto broad discussion of the semantic category of space in the “image of the world”, in this instance primarily in the contemporary Serbian language. Exploring this ensures a more comprehensive insight into the description and interpretation of spatial expressions and how they are used. Ada Vidovič Muha’s *Prostor v leksikalno-morfološkem segmentu jezika (Antropocentrični vidik)* (Lexical-morphemic perspectives of space within language (anthropocentric aspect)) considers the possibility of objective and subjective interpretations of space, whereby the three-dimensional coordinate starting point is supplemented by the subject as the basic orientation point in space, expressed through the verb *imeti* (to have) and its derivatives. Gašper Ilc’s *Gramatikalizacija prostorskih členic v angleščini in slovenščini* (Grammaticalisation of spatial particles in English and Slovene) presents the different morphemic-lexemic ways that verbs express space in English and Slovene; the contrastive approach opens up a number of possibilities for further discussion. A broader, although less explicitly expressed aspect of spatial relations in language is represented by particles as circumstantial words in the broadest sense; this is discussed by Andreja Žele in *Členki tudi kot vnašalniki novih prostorskih razmerij v obstoječe sporočilo* (Particles as bringers of new spatial relations into an existing message). Particles are a functionally very active ingredient of the language of everyday communication; they express the relation to what has been expressed and to the overall circumstances

of the position of the speaker. Verbal meanings with a potential spatial element are tackled from the lexicographic point of view by Polona Gantar in her paper *Prostorska informacija v stavčno zasnovani slovarski definiciji*. (*Spatial information in sentence based dictionary definitions*). Aleksandra Derganc's *Še o glagolih premikanja v ruščini in slovenščini* (More on verbs of movement in Russian and Slovene) contains an interesting comparison between the Russian verb *noĩmu*, which as a perfective expresses the beginning of the verbal action, while in many Slovene contexts this is achieved by the non-prefixed *iti*, which confirms the definition of this Slovene verb as bi-aspectual. The primary nature of the anthropocentric view of space spreads from verbs to adverbs, such as in the contribution from Nataša Jakop *Leksikalizacija prostorskih razmerij v slovenščini: jezikovnopragmatski vidik* (Lexicalisation of spatial relations in Slovene from a pragmatic linguistic point of view). The appropriate or less appropriate and established or unestablished temporal-spatial location of events in messages are discussed by Monika Kalin Golob and Nataša Logar in *Prostor v poročevalskem skupnem sporočanjenskem krogu* (The expression of concepts of space in news journalism). The thematic section in which all the contributions directly or indirectly incorporate the spatial theme also contains Erika Kržišnik's *Izražanje prostora v slovenski frazeologiji* (Expressing space in Slovene phraseology), which shows that spatial meaning in phraseological units is the result of the production of phrases, or could also be the result of the secondary production of metaphors.

II. With Jan Kořenský's introductory paper *Prostor (a čas) v komunikaci a jeho proměny v souvislostech s vývojem mediálních prostředků* (Space (and time) in communication and how it has changed in connection with the development of media resources) we come to the second group of contributions, where the emphasis is on **language in space**. The author focuses on interpersonal communication, from its physiological limitations towards liberation from natural restrictions of time and space, to 'technological languages' as specific semiotic systems which are part of the technology of the contemporary media. Nada Šabec presents the status and use of English and Slovene in today's communication and information space in her paper entitled *Raba slovenščine in angleščine v fizičnem in virtualnem prostoru* (The use of Slovene and English in physical and virtual space). This topical discussion looks at the unidirectional influence between two languages with a completely different position and international status at a time of material and linguistic globalisation. Stanisław Gajda presents his view of the status of the literary language in his paper *Język literacki w słowiańskiej przestrzeni społeczno-kulturowej* (The literary language in the Slavic socio-cultural space). The need for and value of one's own literary language for the overall intellectual development of a society is emphasised in Dean Komel's *Govorica kot prostor filozofije, filozofija kot kraj govorice* (Language as the space of philosophy, philosophy as the place for language). The development of communication and the beginnings of information theory is surveyed in Nina Mečkovska's *Надсознательная коммуникация в социумах и внутриклеточные «информационные» процессы: семиотические метафоры или неочевидная реальность?* (Supraconscious communication in society and inter-cellular "information" processes: semiotic metaphors or hidden reality?). She comments on two types of potential information processes: the macro-communicational is shaped by sociocultural usage both within a single society as well as between different societies, while the micro-communicational, in the

sense of physiological processes, is described by the author as a kind of informational metaphor that facilitates the continuing mediation of genetic information, but without a real sender or recipient and without a real intention.

Matej Šekli's *Tipologija modelov lingvogeneze slovanskih jezikov* (A typology of models of the lingua-genesis of Slavic languages) is bi-directional in that it discusses both **language in space** and **space in language**; in relation to the starting points and kinds of change described by models of lingua-genesis, the paper presents the specifics of the development of Slavic languages from the older Slavic dialects. Discussion of the mutuality of space and time in language narrows to the Slovene domain in Irena Orel and Vera Smole's *Izražanje prostorskih razmerij z vprašalnimi prislovnimi zaimki v knjižnih in neknjižnih zvrsteh slovenskega jezika* (The expression of spatial relations using adverbial pronouns in literary and non-literary Slovene varieties). The inclusion of both literary Slovene (from its beginnings to the present) and dialects points to an at least partly different understanding and consequently different expression of specific spatial relations.

These linguistic discussions confirm our introductory observation that space is a fundamental linguistic concept that reflects man's spatial determinism on both the abstract and actual level: abstract space structures the basic scope of language, while the actual establishes a productive relation between spatial reality and its influence on language.

Editors:
Ada Vidovič Muha
Andreja Žele